

УДК 336.72

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

*Воловельська І.В., к.е.н., доцент,
Ветров Е., магістр,
Утемсинова Ж., магістр (УКРДУЗТ)*

В умовах, коли Українські підприємства змушені розвиватися в умовах політичної, соціальної та економічної нестабільності, агресивної конкурентної боротьби на ринках та не мають практично ніякої підтримки з боку держави, повинні досить швидко і мобільно реагувати на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищах, але при цьому мають досить розвинений кадровий і ресурсний потенціал, єдиним виходом, на наш погляд є створення інноваційної системи економічної безпеки, за допомогою якої стало б можливо скористатися наявними перевагами для вирішення існуючих проблем.

Сучасний стан світової економіки та великі соціальні та політичні зміни у суспільстві створюють достатню кількість важко вирішуваних і практично непрогнозованих ризиків та загроз.

Наслідки таких ситуацій призводять до виявлення абсолютно нового сенсу поняття ризику та економічної безпеки як на глобальному, так і на локальному рівнях. Актуальними стають розгляд таких факторів економічної безпеки підприємства як психологічний, екологічний, іміджевий, антикорупційний і др.

У таких умовах виникає необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства не за допомогою адаптації до зовнішнього середовища, яке постійно змінюється, але за допомогою ідентифікації та подальшої нейтралізації загроз та ризиків.

Комплексна система забезпечення економічної безпеки підприємства має на увазі не тільки забезпечення безпеки того, що вони мають фактом у реальному часі, а й те, що підприємства мають на увазі як свою генеральну стратегію у довгостроковій перспективі.

У таких умовах побудова інноваційної комплексної системи економічної безпеки на підприємстві стає необхідною.

Для створення такої системи необхідно не тільки розглянути існуючі підходи до поняття економічної безпеки підприємства, але й сучасні моделі та методи з урахуванням новітніх розробок.

Ключові слова. *Економічна безпека, методи економічної безпеки, ризики, цифровізація*

ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: MODERN METHODS OF MANAGEMENT

*Volovelska I.V., Ph.D., Associate Professor,
Vetrov E., master,
Utensinova Zh., master (UKRDUZT)*

In the conditions when Ukrainian enterprises are forced to develop in conditions of political, social and economic instability, aggressive competition on the markets and have practically no support from the state, they must respond quickly and mobilely to changes in the internal and external environment, but at the same time have sufficiently developed personnel and resource potential, the only way out, in our opinion, is the creation of an innovative system of economic security, with the help of which it would be possible to take advantage of the existing advantages to solve existing problems.

The current state of the world economy and major social and political changes in society create a sufficient number of difficult to solve and practically unpredictable risks and threats.

The consequences of such situations lead to the discovery of a completely new meaning of the concept of risk and economic security both at the global and local levels. Consideration of such factors as economic security of the enterprise, such as psychological, ecological, image, anti-corruption, etc., are becoming relevant.

In such conditions, there is a need to ensure the economic security of the enterprise not by adapting to the external environment, which is constantly changing, but by identifying and further neutralizing threats and risks.

In the classical theory, the economic security of the enterprise is characterized as its protection against risks and threats of the external and internal environment, and its main goal is to ensure sustainable and maximally effective development in accordance with the strategic goals of the enterprise

A comprehensive system for ensuring the economic security of an enterprise means not only ensuring the security of what they have as a fact in real time, but also what enterprises have in mind as their general strategy in the long term.

In such conditions, the construction of an innovative complex system of economic security at the enterprise becomes necessary.

To create such a system, it is necessary not only to consider existing approaches to the concept of economic security of the enterprise, but also modern models and methods taking into account the latest developments.

Keywords. *Economic security, methods of economic security, risks, digitalization*

Постановка проблеми: у сучасному стані світового розвитку, який характеризується світовими катаклізмами, військовими діями та високими темпами зростання інноваційної діяльності, на перший план виходять цінності не матеріального, але морального характеру.

Методики управління економічною безпекою, які використовувались раніш, у більшості своєї орієнтовані на залученні високих прибутків без огляду на сучасні потреби суспільства, такі, як: антикорупція

політика, екологія, комунікативні зв'язки, лояльність співробітників та клієнтів, кібербезпека, репутації компанії, і др.

А для цього необхідне створення інноваційної комплексної системи економічної безпеки підприємства, яка з одного боку враховувала основну мету самого підприємства, а з іншого базувалася на сучасних потребах суспільства.

Для створення такої системи необхідно розглянути не тільки класичні

системи економічної безпеки підприємства, но і сучасні тенденції.

У статті розглянуто основні класичні та сучасні підходи до економічної безпеки підприємства для їх подальшого аналізу та розроблення нової інноваційної системи економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених складових загальної проблеми. Вагомий внесок у вивчення поняття економічної безпеки підприємства внесли такі вчені, як Дикань В.Л., Панченко С.В., Воловельська І.В., Маслова В.О., Маковоз О.В., та інші [1, 3, 4, 5, 7, 9].

Питання стосовно розробки сучасних систем економічної безпеки досліджували такі вчені, як Дикань В.Л., Воловельська І.В. та інші [2, 3, 6, 8].

Однак, слід зазначити відсутність комплексного підходу до розгляду, аналізу та розробок сучасних систем економічної безпеки на підприємстві.

Мета статті полягає в комплексному розгляді систем економічної безпеки підприємства для подальшого її удосконалення на основі існуючих методів та підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В умовах постійного зростання загроз та появи нових ризиків, а також глибокої кризи світової економіки слід зазначити, що економічна безпека вітчизняних підприємств перебуває у стані дестабілізації, якій сприяють такі фактори, як наростаючий конфлікт життєвих пріоритетів соціуму, корупція, майнова диференціація, зниження доступності матеріальних благ та ін.

Таким чином, виникає необхідність забезпечення економічної безпеки підприємства не за допомогою адаптації до зовнішнього середовища, яке постійно змінюється, але за допомогою ідентифікації та подальшої нейтралізації загроз та ризиків.

Для створення такої системи необхідно не лише розглянути існуючі теорії, а й новітні моделі та методи.

У класичній теорії економічна безпека підприємства характеризується як його захищеність від ризиків та загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, та її основна мета забезпечити сталий та максимально ефективний розвиток відповідно до стратегічних цілей підприємства [9].

Основні характеристики економічної безпеки підприємства згідно такої методики, це:

- забезпечення фінансової стійкості, та фінансової незалежності від стороннього капіталу;
- підвищення ефективності діяльності підприємства;
- інноваційні впровадження та охорона комерческої таємниці;
- захист від конкурентів;
- мінімізація внутрішніх ризиків;
- слідкування за екологічністю власного виробництва;
- постійний моніторинг зовнішньої і внутрішньої середовища;
- забезпечення високого рівня захисту комунікативних та інформаційних потоків на підприємстві і др..

Так, одним із сучасних методів забезпечення економічної безпеки вважають цифровізацію методології її забезпечення.

Такий похід передбачає відстеження даних з їх подальшою цифровізацією, що дозволяє використовувати сучасні інформаційні технології та продукти. Також це від похід передбачає обмін даними, досвідом і знаннями між співробітниками підприємства. І тому створюються спеціальні платформи, у яких відбувається спілкування. Такий похід дозволяє:

- коригувати стратегію діяльності підприємства на будь-якому рівні та етапі;
- ідентифікувати ризики та загрози на початковому етапі;
- деталізувати ризики та загрози з метою подальшої їх нейтралізації;

- відображати отримані результати у формі, зручній для ухвалення управлінських рішень.

Ще одна сучасна методика заснована на оцінці застосування факторів психологічного впливу на співробітників і клієнтів підприємства [6].

У цьому підході стверджується, що на будь-якому підприємстві основний вид діяльності, це робота в форматі «людина-людина». Причому маються на увазі не тільки співробітники підприємства, але і клієнти, постачальники, державні органи, партнери, ЗМІ і др..

Згідно такого підхода, «економічна безпека підприємств розглядається як сукупність комплексної системи психологічного впливу на всі складові підприємства, а також моніторингу, діагностики кількісних і якісних показників ефективності прийнятих заходів для спонукання співробітників і клієнтів підприємства до досягнення їм поставлених цілей». Данна система має два елемента оцінки:

- Внутрішня-оцінка методів впливу на кадровий потенціал

- Зовнішня-оцінка методів впливу на споживачів.

При оцінці внутрішніх факторів, має в виду кадровий потенціал, с помощью определенных мотиваторов, подведенных под определенный психотип сотрудника производится коммуникация с ним с целью получения определенного результата. Поведінкові психотипи діляться на:

- матеріальний;
- справедливий;
- нематеріальний;
- прогресивний;
- престижний;
- креативний;
- ідейний;
- азартний;
- інтроверт;
- екстраверт;
- егоїст ;
- боягуз.

Усі ці психотипи мають характеристику та свій метод мотивації. Також психотипи можуть бути як цілісні так і змішані. Далі іде оцінка кадрового потенціалу за допомогою інтегрального показника. Цей показник покаже ступінь забезпечення системи економічної безпеки підприємства елементами психологічного впливу (мотивації) та активізації творчого мислення співробітників.

Далі пропонується зробити оцінку другої складової. Вона описує види психологічного впливу (мотивації) на суб'єкта. Тобто поєднати можливості і потреби або бажання. Зараз основа мотивації-в забезпеченні тих переживань, на які налаштований споживач. Підхід виділяє наступні психотипи споживачів:

- гедоніст;
- індивідуаліст;
- матеріаліст;
- традиціоналіст;
- мораліст;
- інспірований;
- трудоголік.

Для залучення інформації о клієнтах, пропонується створити клієнтську базу. Далі оцінюється ефективність застосовуваних методик впливу, після чого визначається інтегральні показники економічної безпеки.

У розвинених країнах світу держава законодавчо підтримує підприємця, страхуючи або гарантуючи основні конкурентні та підприємницькі ризики. Основний наголос держава робить на розвиток малого підприємництва. У так званої американської моделі економічна безпека залежить від наступних чинників [1]:

- зниження витрат за розглядом внутрішніх ризиків;
- оптимальна організація виробництва,
- оптимальний метод використання всіх ресурсів,
- інтенсивне зростання випуску продукції;

- підприємство не адаптується до змін зовнішньої середовища - замкнена система;
- поглиблення спеціалізації виробництва;
- функціональна структура управління;
- контроль – основна ознака служби економічної безпеки.

Японська модель управління економічною безпекою, природно, пов'язана з її культурою, тобто [7]:

- забезпечення гармонійного розвитку підприємства, зокрема усіх його співробітників;
- підприємство- велика родина, усі сили для її розвитку;
- бистра адаптація підприємства до змін зовнішнього середовища;
- довічний найм на роботу;
- основна ціль-зниження операційних ризиків;
- підприємство не має жорсткої структури керування.

Щодо країн Європи, на перші місця по формуванню систем економічної безпеки виходять Франція та Німеччина [8].

На думку фахівців, тільки ці країни можуть бути конкурентами Америки та Японії.

У Франції система економічної безпеки має наступні ознаки:

- захист майна підприємств та його інтелектуальної власності на рівні держави;
- безперервний моніторинг зовнішнього середовища;
- страхування з боку держави від кризових явищ у економіці країни;
- відкриті інформаційні платформи;
- дворівнева система економічної безпеки: захист та поінформованість з боку держави та посилена внутрішня безпека з боку підприємства;
- основна ціль підприємства не отримання прибутку, але задоволення споживання, усі ризики бере на себе держава.

Щодо Німеччини, то її структура економічної безпеки базується на наступних принципах:

- з боку держави – це система соціально-економічного страхування та гарантія прав підприємств;
- створені державні охоронні агентства, які тісно співпрацюють зі службами федеральної розвідки щодо питань економічної безпеки підприємств;
- основна мета підприємств-забезпечення добробуту громадян країни; інноваційні ризики під протекторатом держави.

Як видно з вище наведеного аналізу класичних та сучасних методик управління економічною безпекою підприємства, для його ефективного та гармонійного розвитку необхідне досягнення ним стану стабільності та конкурентоспроможності. Особливо актуальним це стає сьогодні, в умовах жорсткої конкуренції на світовому ринку та невизначеності зовнішнього середовища, пов'язаного зі світовими катаклізмами, військовими діями та високими темпами зростання інноваційної діяльності.

Таким чином виникає необхідність у створенні інноваційної системи економічної безпеки підприємства, враховуючи специфіку кожного з них, для виявлення її найбільш критичних елементів та їхнього подальшого коригування.

Висновки: сучасні системи управління економічною безпекою підприємств розуміють зараз не тільки боротьбу з ризиками та загрозами зовнішнього середовища з метою досягнення високих прибутків та конкурентоспроможності. Зараз підприємства на основі інноваційних технологій цифровізації та комунікації та у тісному контакті з державою та її підтримкою, прагнуть досягнути балансу між своїми цілями та потребами сучасного суспільства.

Таким чином, зараз система економічної безпеки повинна розглядати не тільки власні фінансові показники, але й

психологічні, іміджеві, екологічні, антикорупційні, інформаційні та інші нематеріальні фактори розвитку суспільства.

Розгляд усіх цих факторів та методів управління ними необхіден для подальшого створення комплексної системи управління економічною безпекою підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко Л. П., Милка А. С. Світовий досвід забезпечення економічної безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279679>);

2. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами // Економіка. Менеджмент. Бізнес. № 2 (24), 2018. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1010_10116_202.pdf

3. Дикань, В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. – Х.: УкрГАЗТ, 2011. – 243 с.

4. Дикань, В.Л., Панченко С.В., Маслова В.О., Воловельська І.В. Управління бізнесом: підручник.- Х.: УкрДАЗТ, 2017. – 315 с.

5. Дикань В.Л., Воловельська І.В. Концептуальні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості.- 2018.-№64.-С.1-18

6. Воловельська І.В., Мазіашвілі А. Методика застосування психологічного елемента в системі економічної безпеки підприємств залізничного транспорту// Вісник економіки транспорту і промисловості.-2023.-№80.-С.236-247

7. Данілова Е. І. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства : монографія. Київ : Європейська наукова платформа, 2020. - 341 с

8. Лекарь С.І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави:

адміністративно-правовий аспект / С.І. Лекарь // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2012. — № 4 (2). — С. 103—111. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnucs_2012_4\(2\)_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnucs_2012_4(2)_1)

9. Полозова Т.В. Розвиток систем економічної безпеки: теоретичні аспекти. Кол. монографія. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 355-362

10. Україна переходить на «цифрову економіку». Що це означає? Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-nacifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacaie.html>

REFERENCES

1. Artemenko L.P., Milka A. S. Svitovoy dosvid sabespechennya ekonomichnoi bespeky URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279679>

2. Guds O.V. (2018) Zifrova ekonomika: smina zinnostey ta orientirov upravlinnya pidpryemstvamy . Economica. Menedgment.Bisnes. № 2 (24), 2018. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1010_10116_202.pdf

3. Dykan', V.L., Volovel's'ka I.V., Makovoz O.V. (2011) Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: navch. posibnyk. – KH.: UkrHAZHT, 243 p.

4. Dykan', V.L., Panchenko S.V., Maslova V.O., Volovel's'ka I.V. (2017) Upravlinnya biznesom: pidruchnyk.- KH.: UkrDAZT, 315 p.

5. Dykan', V.L., Volovel's'ka I.V. (2018). Kontseptualny pidhody do sabespechennya ekonomichnoi bespeki pidpryemstva . Visnyk ekonomiki transportu i promislivosti. №64. С.1-18

6. Volovel's'ka I.V. , Masiashvili A.(2023). Metodika zastosuvannya psihologichnogo elementa v sistemi ekonomichnoi bespeki pidpryemstv

zalisnichnogo transportu. Visnyk ekonomiki transportu i promislovosti. №80. С.236-247

7. Danilova E. I. (2020). Kontsepziya sistemnogo pidhodu do upravlinnya ekonomichnoyu bespekoyu pidpriyemstva. Monohrafiya. Kiiv : Evropeyska naukova platforma. 341 c

8. Lekar S.I. (2012)/ Sarubigniy dosvid sabespechennya ekonomichnoi bespeki dergavi: administrativno-pravoviy aspect. Visnyk Harkivskogo natsionalnogo universitetu vnutrishnih sprav. № 4 (2). С.

103—111. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4\(2\)_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4(2)_1)

9. Polozova T.V., Nicola Jennifer John Elia.(2020). Enterprise economic security system: theoretical aspects. Kol. Monohrafiya. Harkiv: HNURE. С. 355-362.

10. Ukraina perehodit na zifrovu ekonomiku. Sho ze osnachae? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-nacifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacae.html>